

O. Korotych. Dynamics of socio-demographic characteristics of Ukrainian ethnicity in the United States.

The article describes the basic socio-demographic characteristics of Ukrainian ethnicity in the United States of America. The basic attention is paid to the analysis of the dynamics of settlement structure, age structure and sex structure of Ukrainian ethnicity in the U.S.

Keywords: *ethnicity, Ukrainian ethnicity, socio-demographic characteristics, settlement structure, age structure, USA, etc.*

УДК 303.446.2: 327(477)

Г. В. Щілінська

ПЕРЕБІГ ПРОЦЕСУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розглянута сутність та основні напрямки міжкультурної комунікації в контексті євроінтеграційних процесів. Проаналізовані особливості перебігу міжкультурної комунікації у процесі євроінтеграції України. Досліджені основні фактори, що впливають на якість міжкультурних комунікаційних процесів українського суспільства із європейською спільнотою. Виділені ключові проблемні моменти здійснення міжкультурної взаємодії українського та європейського суспільства та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: *інтегративні процеси, діалог культур, комунікація, культурна взаємодія, євроінтеграція.*

Постановка наукової проблеми та визначення актуальності дослідження. Верховною Радою України в Основних напрямках зовнішньої політики від 2 липня 1998 р., Угодою про партнерство та співробітництво між Європейським Співтовариством і Україною від 14 червня 1994 р., а також у зверненні українського парламенту до Європарламенту і парламентів країн-членів ЄС 20 червня 2002 р. було визначено стратегічне спрямування України – курс на євроінтеграцію. Обрання напрямком розвитку країни інтеграцію до європейської спільноти передбачає проведення реформ в економіці, внесення змін до політичного, соціального та культурного життя українського суспільства. Ключовим моментом у соціально-культурному середовищі євроінтеграційних процесів є

виникнення й розвиток міжкультурних комунікаційних процесів, дослідження яких у контексті євроінтеграції українського суспільства є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість вітчизняних і зарубіжних дослідників присвятили розгляду питань міжкультурного діалогу та міжкультурної комунікації українського суспільства свої наукові праці. Це такі науковці, як: Євтух В.Б., Сук О.Є., Кучмій О.П., Бахтін М.М., Андрущенко В. П., Висоцька Н., Садохин А.П. та ін. соціально-філософський аспект проблеми висвітлено в роботах Донця П., Мацик К., Мязової І., Наместнікової І. та ін. Лінгвістичні аспекти проблеми вивчають Голл Е., Термінасова С., Бергельсон М., Вежбицька А. та ін. Значний внесок в теоретичну розробку проблеми культурних, ментальних та національних цінностей зробили дослідження Бердяєва М., Гумільова Л., Касьянова Г., Бромлея Ю. та ін. Дослідженню міжкультурної комунікації в освіті присвячено роботи Козирєвої Н., Мошняги О., Соколової М. та ін.

У той же час, особливості європейського спрямування міжкультурних комунікаційних процесів потребують більш ґрунтовного вивчення і проведення практичних досліджень.

Формулювання цілей статті. Основною метою наукової статті є аналіз особливостей перебігу процесу міжкультурної комунікації в контексті євроінтеграції українського суспільства. Досягненню поставленої мети сприяє виконання наступних завдань: розглянути сутність та основні напрямки міжкультурної комунікації в контексті євроінтеграційних процесів, проаналізувати особливості перебігу міжкультурної комунікації у процесі євроінтеграції України, дослідити фактори, що впливають на якість міжкультурних комунікаційних процесів українського суспільства із європейською спільнотою, виділити ключові проблемні моменти здійснення міжкультурної взаємодії українського та європейського суспільства, здійснити висновки щодо досліджених питань.

Теоретичні засади дослідження, методологія та характеристика емпіричної бази. Методологія дослідження ґрунтується на загальній теорії наукового пізнання. Методологічною базою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, фундаментальні положення теорії соціальних комунікацій, дослідження світової науки в галузі діалогу культур, праці вітчизняних і зарубіжних науковців стосовно формування та перебігу процесу міжкультурної комунікації. До неї належать також загальнонаукові

методичні прийоми (аналіз, синтез, дедукція), та емпіричні теоретичні методи формалізація, гіпотетичний, методи узагальнення й прогнозування. На основі компаративного методу здійснено порівняльний аналіз основних теорій міжкультурної комунікації. Теоретичною базою дослідження виступили наукові розробки, що стосуються питання культурної, національної взаємодії українського суспільства у світлі євроінтеграційних процесів. Використані праці вітчизняних та зарубіжних авторів, матеріали науково-практичних конференцій, семінарів, довідкова та періодична література.

Викладення основних результатів дослідження. Взаємодія культур та міжкультурна комунікація як її основний результат сьогодні розглядаються в декількох аспектах: як самостійна наукова дисципліна, як особлива система зв'язків та відносин представників різних культур та як безпосередній процес їх взаємодії. Саме поняття міжкультурної комунікації виникає в середині ХХ століття і пов'язане з іменами таких вчених як Е. Голл, К. Клакхон, А. Кребер, Р. Портер, Д. Трагер, Л. Самовар. Міжкультурна комунікація як академічна дисципліна виникла в 1954 р.

Н. М. Міщенко розглядає міжкультурну комунікацію як взаємовідношення протистоячих ідентичностей, при якому відбувається включення ідентичностей співбесідників один в одного. Взаємодію ідентичностей полегшує узгодження стосунків в комунікації, визначає її вид і механізм [Міщенко...].

Міжкультурні комунікаційні процеси, що відбуваються в українському суспільстві, безпосередньо пов'язані із євроінтеграційними процесами. В цьому контексті повинна бути підкреслена інформація, що розкриває основні положення регіональної економічної інтеграції, включаючи її правові аспекти, історичні етапи європейської інтеграції, галузеву політику Європейського Союзу, відносини між Україною та ЄС, а також особливості процесів розширення євроінтеграції. Окрім нормативно-правових актів, зазначених вище, питанням євроінтеграції присвячена низка наукових праць для студентів вищих навчальних закладів, які вводять курс європейської інтеграції до загального навчального процесу.

Так, досить детальний виклад цих положень міститься у навчальному посібнику «Європейська інтеграція» за редакцією С.В. Федонюка, рекомендованому Міністерством освіти і науки України для студентів вищих навчальних закладів [Федонюк, 2008, с. 9]. Під час дослідження європейської

інтеграції як наукової дисципліни студентам необхідно розглянути систему понять та термінів даного процесу: позитивна і негативна, вертикальна та горизонтальна, формальна і реальна інтеграція, асоційоване членство, економічний союз, критерії конвергенції, а також звернути увагу на те, що ключове поняття – «інтеграція» трактується сьогодні досить по-різному або акцентує увагу лише на окремих аспектах цього багатогранного явища.

Під час заснування Європейського Союзу (ЄС) було зазначено, що багатомовність та лінгвістична рівність всіх членів були одним із основоположних принципів практичного існування цієї організації. Саме тому лінгвістичне та культурне різномайття надає ЄС його специфічного характеру, а перебіг євроінтеграційних процесів супроводжується постійною взаємодією представників різних мов і культур. Таким чином, культурний та лінгвістичний аспекти взаємодії українського та європейського суспільства є досить важливими в контексті євроінтеграції, а на їх перебіг впливають зовнішні і внутрішні чинники, що можуть сприяти як підвищенню, так і зниженню ефективності перебігу міжкультурної комунікації українського суспільства.

Під час розгляду основних напрямків міжкультурної комунікації у контексті євроінтеграційних процесів М'язова І.Ю. зазначає, що будь-яка з форм міжкультурної комунікації є одночасно комунікативним процесом, оскільки конструктивна чи деструктивна взаємодія відбувається виключно шляхом контакту культури з іншою культурою. Науковець виділяє п'ять основних форм міжкультурної комунікації, що мають власні стратегії та модифікації. Однією з основних виступає аккультурація – процес взаємовпливу та взаємопроникнення культур, в ході якого одна соціальна система сприймає властивості будь-якої іншої соціальної системи.

В основі аккультурації лежить комунікативний процес, тому її можна розглядати як своєрідне набуття комунікативних здібностей до нової культури, а результатом аккультурації може бути як сприйняття нових культурних елементів, так і заперечення нових впливів, що веде до захисту та ідеалізації власної оригінальної культури. Саме ця форма міжкультурної комунікації має найбільше стратегій та модифікацій. Основними стратегіями аккультурації, на думку М'язової І.Ю., виступають: асиміляція, сепарація, маргіналізація та інтеграція [М'язова, 2008, с. 91].

Аналіз теоретичних розробок у сфері впливу міжкультурної взаємодії на збереження ідентичності українського суспільства дозволяє стверджувати,

що той темп розвитку міжкультурної комунікації, який спостерігається в контексті євроінтеграції сьогодні, несе за собою не тільки позитивні наслідки, а і певні проблеми етнічної, національної та культурної ідентичності. Основними факторами негативного впливу міжкультурної комунікації української та європейської спільнот є наступні:

1. У сучасному світі, як і раніше, передбачається необхідність приналежності людини як до соціокультурної групи, так і до етнічної спільноти. У всі часи найбільш стійкою соціокультурною групою можна вважати етноси. Під час перебігу глобалізаційних, і в тому числі, євроінтеграційних процесів, єдність етносів та їх відокремленість один від іншого порушуються, їх межі стають нечіткими, що призводить до втрати національної ідентичності, а як наслідок – до культурної та етнічної невизначеності суспільства.

2. Результатом різноманітних суперечливих контактів є нестабільність сучасного світу, що робить його не зрозумілим. Проте цей фактор має й позитивні наслідки, які виявляються на певній стадії розвитку суспільства, в якому відбуваються міжкультурні комунікаційні процеси. В свою чергу, це спонукає людей до пошуку цілісності, прагнення до вдосконалення та покращення власного буття. В подібних ситуаціях люди повертаються до системи давніх цінностей свого етносу, які є надійною та перевіреною основою існування. Звідси в спільноті виникає відчуття згуртованості, єдності та спорідненості. Усвідомленість приналежності до соціокультурної групи дає людям впевненість у негативних ситуаціях, під час соціальної кризи, дозволяє динамічно та стрімко розвивати свою ідею.

До зазначених факторів впливу можна додати також твердження Н. М. Міщенюк про те, що закономірністю розвитку будь-якої культури завжди була спадкоємність в передачі і збереженні її цінностей, оскільки людству необхідно самовідтворюватися і саморегулюватися. Це у всі часи відбувалося усередині етносів шляхом зв'язку між поколіннями. Якби цього не було, те людство не розвивалося б [Міщенюк...].

Основною метою міжкультурної взаємодії українського та європейського суспільства є встановлення ефективної та якісної міжкультурної комунікації, яка сприятиме поглибленню інтеграційних процесів.

Задля успішного комунікативного діалогу необхідно розставити важелі між трьома параметрами: вибір партнера, вибір теми та ступіть відвертості спілкування. Звісно, що така модель поведінки підходить під час вербальної

взаємодії. Важливим чинником вербального спілкування є довіра між співбесідниками. Ф. Фукуяма писав: «Добробут країни, а також її конкурентна спроможність на фоні інших країн визначається однією культурною характеристикою – властивим її суспільству рівнем довіри». Довіра є важливим елементом правил комунікації, що стосується культури кожної держави [Фукуяма, 2008, с. 112].

Готовність до реалізації міжкультурного діалогу в контексті євроінтеграції України формується під час навчання міжкультурній комунікації, що, на думку О. Мошняги, ґрунтується на системі лінгвістичних й екстралінгвістичних знань, а також умінь і навичок, які сприяють формуванню готовності успішно встановлювати, розвивати й удосконалювати взаємини з представниками іншої, відмінної від власної, культури. Під час навчання міжкультурній комунікації майбутні спеціалісти сфери туризму виробляють комунікативні техніки з'ясування потреб клієнта – представника іншої культури, впливу на його мотивації, техніку презентації туристичного продукту, розповсюдження туристичних послуг, а також комунікативну культуру й етику [Мошняга...].

Отже, основи здійснення ефективної міжкультурної комунікації мають бути закладені в навчальний процес студентів вищих навчальних закладів, як майбутніх фахівців різних сфер господарської діяльності. При цьому акцент має робитися на лінгвістичний аспект комунікації, що передбачає поглиблене вивчення міжнародних мов як безпосереднього каналу комунікації, та культурологічний аспект, відповідно до якого здійснюється поглиблене вивчення особливостей розвитку культури країн (міст, регіонів), представники яких вступають до діалогу. Загальновідомо, що на формування сучасної європейської культури значний вплив має історія її розвитку; варто пам'ятати також про роль культурних стереотипів у міжнародному спілкуванні як з боку представників українського суспільства, так і в свідомості європейців.

Успішна міжкультурна комунікація передбачає постійну готовність людини до сприйняття, розуміння і прийняття чужих етнічних стереотипів поведінки, народів, звичаїв, інтересів, культурних цінностей тощо. Розглянемо, за Л. Почебут, три основи психологічної готовності до міжетнічного спілкування: когнітивну, поведінкову й емоційну (табл. 1.) [Почебут, с. 95-97].

Таблиця 1.

Три основи психологічної готовності до міжетнічного спілкування

Когнітивна основа	Поведінкова основа	Емоційна основа
1	2	3
Призначення: знайти відповідь, потрібну, щоб конструктивно спілкуватися з представниками іншого етносу	Призначення: відповідь на питання, як ставитися до представників іншого етносу, як з ними ефективно спілкуватися	Призначення: відповідь на питання щодо відчуття при спілкуванні з представниками іншого етносу
Відповідь може бути такою: знання і розуміння комунікативної символіки свого народу та своєї культури; знання і розуміння	Три кроки реалізації: Перший крок: спостереження за вчинками, словами, жестами, поведінкою в цілому інших людей; ефективне використання	Три кроки реалізації: Перший крок: відкритість, природність власної поведінки інформування партнера про свої інтереси, цінності, норми,

Продовження таблиці 1

1	2	3
Відповідь може бути такою: знання і розуміння комунікативної символіки свого народу та своєї культури; знання і розуміння комунікативної символіки іншого народу та його культури; визнання рівноцінності, рівнозначності всіх народів та їх культур. Для дотримання цього принципу необхідно вийти за межі	Три кроки реалізації: <i>Перший крок:</i> спостереження за вчинками, словами, жестами, поведінкою в цілому інших людей; ефективне використання прийомів активного слухання, активного бачення й активного відчуття. <i>Другий крок:</i> інтерпретація та розуміння поведінки представника іншого народу. Необхідно	Три кроки реалізації: <i>Перший крок:</i> відкритість, природність власної поведінки інформування партнера про свої інтереси, цінності, норми, звичаї та традиції. <i>Другий крок:</i> щирий інтерес представників іншого народу, культури, цінностей, традицій, стереотипів поведінки. Спілкування може бути побудоване таким чином: «У такій ситуації у нас

<p>етноцентричного сприйняття навколишнього культурного світу, відмовитися від ідей націоналізму й расизму, переоцінити абсолютизацію схожості між культурами, ігнорування їх специфіки та переходити до ідей релятивізму (гранична увага докультурних відмінностей, розуміння й поважання цих відмінностей, збереження почуття власної гідності й гідності представника іншої культури).</p>	<p>зрозуміти, що означає, символізує та чи інша поведінка чи дія в іншій культурі. Щоб не допустити суб'єктивної інтерпретації дії інших людей з позиції етноцентризму і, відповідно, нерозуміння, втрати контакту, виникнення когнітивного дисонансу, необхідно використовувати комунікативну орієнтацію, яка складається з двох фаз: 1. Підготовчої, яка передбачає емоційне налаштування на взаємодію з представником іншої культури й актуалізацію у свідомості всіх знань специфіки культури-мови, традицій, комунікативної символіки і т. д. 2. Активної дії, спрямованої на правильну орієнтацію в реальній комунікативній ситуації. <i>Третій крок:</i> висновки й оцінка правильності, адекватності своєї поведінки в</p>	<p>прийнято діяти так, а як прийнято у вас?». Тобто ватро не тільки зорієнтувати партнера в стереотипах поведінки, прийнятих на рівні власного етносу (завдання кожного кроку), але й поцікавитися правилами поведінки, прийнятими в його культурі, виражаючи при цьому емоційне ставлення, співпереживання. <i>Третій крок:</i> емоційне прийняття. Тут здійснюється перехід від співпереживання до співчуття, до сприйняття світу подібно до представників іншої культури. Це обов'язкова умова ефективного міжкультурного спілкування. Однак прийняття і співчуття не означає повного розчинення в іншій культурі, втрату своєї етнічної ідентичності. Досягнення рівня прийняття вимагає природної інтеграції в іншу культуру, люди прагнуть до вільного, рівноправного</p>
---	--	---

	<p>міжкультурній ситуації. Необхідно прийти до розуміння того, що інші люди можуть думати, відчувати й діяти інакше, не так, як прийнято у вашій культурі в аналогічних ситуаціях. прийняті в інших культурах стереотипи поведінки, які символізують їх стан і відносини, необхідно прийняти для ефективного розвитку майбутніх контактів. Потрібно приймати людей такими, які вони є. Усе це призводить до розширення культурного й до загального висновку: кожному з нас потрібно знати й поважати і свою національну культуру, і національну культуру інших народів.</p>	<p>міжкультурного діалогу та співробітництва. Досягнення цього найвищого рівня міжкультурного взаєморозуміння і прийняття можливе тільки тоді, коли обидві сторони щиро зацікавлені в мирних, добросусідських відносинах і співробітництві та спираються на вищезазначені основи світогляду.</p>
--	---	--

Здатність до здійснення якісної міжкультурної комунікації є однією з якостей висококваліфікованих спеціалістів. С.Є. Кіржнер у своїх наукових працях стверджує, що для успішного професійного міжкультурного спілкування спеціалістам та майбутнім фахівцям необхідно оволодіти професійними та лінгвістичними знаннями, навичками та вміннями, які складатимуть їхню іншомовну професійну комунікативну компетенцію (ПКК). Автор зазначає також, що в процесі формування у студентів вищих навчальних закладів та молодих спеціалістів англomовної ПКК постає проблема не лише навчання їх лексичного та граматичного аспектів мови тієї

галузі, на якій вони кваліфікуються, а й пояснення їм специфіки фрагментів діяльності англо-американського напрямку розвитку цих галузей, а також зіставлення цих фрагментів із фрагментами правової дійсності національного політико-економічного середовища. Крім того, з точки зору професійної діяльності спеціалістам неможливо обійтися без розуміння шляхів вирішення суперечок згідно з відповідною системою суспільного розвитку. У соціокультурному аспекті студентам, відповідно, слід знати політичний устрій країни, особливості функціонування судової гілки влади, специфіку обов'язків різних представників країни, із представником якої встановлюється діалог [Кіржнер, 2008].

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Євроінтеграційні процеси, що мають місце в Україні, відбиваються на двох аспектах соціального та культурного життя представників українського суспільства. По-перше, це необхідність здійснення міжнародного спілкування (лінгвістичний аспект), яка підвищує вимоги до підготовки кваліфікованих фахівців у різних сферах господарської діяльності. По-друге, це постійна міжкультурна взаємодія української і європейської спільноти, яка впливає на етнічну, культурну та національну ідентичність кожної з комунікуючих сторін. Для ведення ефективної міжкультурної взаємодії необхідно відмовитись від національних та культурних стереотипів, а також вдосконалювати засоби здійснення міжкультурної комунікації.

Д ж е р е л а :

Європейська інтеграція : навч. посіб. / За ред. С. В. Федонюка, В. Й. Лажніка. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008.

Кіржнер С. Е. Англomовна підготовка майбутніх юристів до професійної міжкультурної комунікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Socum/Nznuoa/psychology/2008_11.pdf

М'язова І. Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз) : дис. ... канд. філософських наук. Спец. 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії; КНУТШ. – Київ : 2008.

Мищенко Н. М. Сутність та роль культурної та етнічної ідентичності в процесі міжкультурної комунікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/452/>

Мошняга Е. В. Международный культурный туризм как фактор межкультурной коммуникации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://tourlib.net/statti_tourism/moshnyaga.htm

Сук О. Є. Діалектика загальнолюдських і національних цінностей у трансформаційних процесах // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. – 2008. – № 2.

Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию: пер. с англ. – Москва : АСТ:АСТ МОСКВА, 2008.

G. Shchilinska. The process of intercultural communication within the European integration context of Ukrainian society.

The essence and the main areas of intercultural communication in the context of European integration processes were researched in the article. The main features of intercultural communication in the process of European integration of Ukraine were analyzed. The basic factors that affect the quality of intercultural communication processes between Ukrainian society and European community were underlined. The key problem moments of the intercultural communication between Ukrainian and European society were described and their solutions were suggested.

Keywords: *integrative processes, cultural dialogue, communication, cultural interaction, European integration.*

УДК 316.62

О. В. Хижняк

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА І РОЗГОРТАННЯ КОЛЕКТИВНИХ
СОЦІАЛЬНИХ ДІЙ В КОНТЕКСТІ ДЕМОКРАТИЧНИХ
ПЕРЕТВОРЕНЬ**

У статті визначено роль громадської думки в розгортанні колективних соціальних дій. Показано, що демократія за своєю суттю передбачає не тільки функціонування громадської думки, а й її інституціоналізацію. Це забезпечує реальний вплив громадськості на суспільне життя через колективні соціальні дії, ініційовані і підтримані на рівні громадської думки. Наведено ознаки, за допомогою яких можна вивчати взаємозв'язок громадської думки і колективних соціальних дій.

Ключові слова: *громадська думка, колективна соціальна дія, демократія.*